

Zaslouží si to – provokuje

(RENÁTA JEŽKOVÁ)

„Dnes 25. března 2004 je přesně 9 hodin dopoledne, já sedím na posteli a přemýšlím, co budu celý den dělat. Dívám se po místnosti, která je malá, neútulná a zatuchlá. V koutě stojí můj kamarád spolubydlící, kterého jsem poznal teprve nedávno. Jediné, co mě těší je, že bude asi pěkný den, protože sluneční paprsky osvětlují malý kousek mé postele. Okno je malé a železné mříže mi nedovolí vidět celý obzor. Ano, dostal jsem se až sem do „Domu smutku“, jak tomu tady mnozí říkají. Tady ve vazební věznici mám čas přemýšlet o tom, co se vlastně stalo...“

„Narodil jsem se v prosinci roku 1984. Otec byl automechanik a maminka učitelka v mateřské školce. Jesle jsem nenavštěvoval. Do mateřské školky jsem chodil od čtyř let. Měl jsem přirozený odklad školní docházky. Rodiče byli fajn. Dětství jsem měl velmi hezké. Z rodiny jsem měl moc rád dědečka (otce matky), pamatuji si, jak jsme chodili na ryby a co hodin jsme proseděli na břehu s přáním něco ulovit.

Roku 1986 se narodila moje mladší sestra Petra. V roce 1988, na který nerad vzpomínám, se rodiče rozvedli. Dodnes nevím proč. S otcem se nestýkám já ani sestra. S mamkou a s dědou jsme ale všechno dobře zvládali, na nic jsme si nemohli stěžovat, nic nám nechybělo.

Do školy jsem chodil rád, měl jsem moc hodnou paní učitelku, ale bývala často nemocná. Docházelo ke střídání učitelů v naší třídě, špatně jsem to nesl a začal se bát chodit do školy. Pro neurotické příznaky jsem začal navštěvovat pedopsychiatrii. Bylo mi doporučeno vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně, kde mi diagnostikovali těžkou dysortografií. Do druhé třídy jsem nastoupil do speciální školy pro děti s vadami řeči. Podle matky jsem tam byl spokojen. Na další doporučení pedagogicko-psychologické poradny mě ve třetí třídě přeřadili do základní školy pro děti se specifickými poruchami učení. I tady jsem měl štěstí na učitele. Učil jsem se bez jakýchkoliv obtíží, průměr 1,2. Doma jsem se nemusel školní přípravě příliš věnovat, učivo jsem si pamatoval ze školy. Byl jsem samostatný, bez problémů. V této době se však objevují zdravotní potíže, alergie a stavy dušnosti.

Pro vaši představu cituji ze zprávy z vyšetření pedagogicko-psychologické poradny z roku 1996: „Chlapec obtížně navazuje kontakt, komunikuje nonverbálně, posléze je ochoten spolupracovat. Je velice váhavý, ostýchavý, nejistý. Při sebemenším náznaku, že odpověď není správná, se ihned uzavře. Úroveň nadání – pásmo nadprůměru. Nerovnoměrně rozloženo ve prospěch názorové složky, verbální část – mírný nadprůměr, názorová část – výrazný nadprůměr. Při druhé návštěvě PPP pracuje rychle, soustředěně, celkově živější.“

V roce 1996 přestupuji na soukromé víceleté gymnázium. Učiva je tu sice více, ale kolektiv spolužáků mě mezi sebe přijal velmi dobře i učitelé tam byli fajn.

V roce 1998 moje matka přichází o práci v mateřské školce a nastupuje na místo vychovatelky v základní škole pro slabozraké a nevidomé, kde mívala až dvanáctihodinové služby, a to i o víkendech. Pamatuji si, jak si nás se sestrou o sobotách nebo nedělích brávala s sebou. V této době již matka nemohla platit školné na soukromém gymnáziu, a tak jsem šel opět na běžnou základní školu.

Z vyprávění matky vím, že se mi snažila přechod z gymnázia zpět na základní školu ulehčit, a proto hledala malou školu, s malým počtem žáků ve třídách a profesionálním přístupem k žákům. Byla jí doporučena sedmá třída na jedné malé základní škole v Brně. První kontakt matky byl s paní ředitelkou. Upozornila ji na mou tichost, plachost, neprůbojnost a na skutečnost, že mi bude chvíli trvat než se ve zcela novém kolektivu zadaptuji. Až do této chvíle bych nevěřil, co všechno mě potká, co je všechno možné mezi dětmi a dospělými v současné době.

V roce 1998 jsem nastupoval do „nové“ školy a „nové“ třídy se slovy paní ředitelky: „Třída je trochu živější, ale to zvládneme!“ Živost třídy jsem posléze poznal na vlastní kůži.

První pololetí nebylo ještě tak hrozné, spolužáci i učitelé si mě oťukávali a přemýšleli do jakého „šuplíku“ mě zařadí. Ve druhém pololetí už měly jasno obě strany. Začal jsem chodit ze školy domů poškrábaný, plný modřin, s roztrhaným ošacením, často jsem míval zničené školní potřeby a v okamžiku mých popálených rukou od cigaret matka nevydržela a šla do školy. Já mohu jen smutně konstatovat, že čím víc se matka dovolávala pomoci, tím to pro mě bylo útrpnější. Chodil jsem stále více pohmožděný a často jsem měl i hematomy od škracení. Vše se vyhrotilo na začátku osmé třídy, kdy jsem přišel ze školy se zlomenou rukou.

Další z vážnějších úrazů, pokud si pamatuji, byl až po delší době, a to jsem přišel ze školy pro změnu s velkým čelním otokem. Matka šla se mnou ihned k lékaři a následně do školy s výsledkem lékařského vyšetření: „Otřes mozku a vybočení krční obratle s následným dvouměsíčním léčením ve zdravotním límci.“

Situace pro mě byla čím dál náročnější. Ataky spolužáků nabíraly na síle. Nebyly však jen od spolužáků, ale začali se přidávat i někteří učitelé. Nevěděl jsem, jak se mám bránit, a tak jsem jeden večer matce všechno řekl a prosil ji, abych do školy už nemusel a aby to, co jsem jí vyprávěl nikomu neřekla. Neunesla to a šla znovu do školy. Pro-

hrála, nikdo ji neposlouchal, natož aby jí někdo uvěřil.

Tehdy se matka rozhodla, že vyhledá odborníka. Dozvěděla se o možné pomoci z hlediska drog, šikany apod. ve Středisku výchovné péče v Brně. Ještě ten den se objednala. Z vyprávění vím, že na první návštěvu šla sama, aby zjistila, co je to vůbec za zařízení a zda budou schopni nám pomoci. Odborníky ve středisku oslovila větou: „Myslím si, a mohu to dokázat, že můj syn je šikanovaný.“

Okamžitě dostala nabídku, že se speciální pedagog a psycholog půjdou podívat do třídy, kam jsem tehdy chodil a pokusí se ji objektivně „zmapovat“. Pamatuji si, že přišly dvě ženy a s nimi naše zástupkyně, která byla přítomna po celou dobu a vše sledovala jako ostráž, občas se i zapojovala do naší činnosti svým napomináním. Třídní učitelka se programu neúčastnila. Ze šetření vyšlo vše najevo velmi brzy, nebylo potřeba žádných mých výpovědí.

Ve třídě převládaly přezdívkové, a to velmi hanlivé a vulgární a mnoho dětí během pásmo dalo jasně najevo, že se jim tato oslovení od spolužáků nelíbí. Při sociometrickém dotazníku se ukázalo, kdo je outsiderem třídy. (Poznámka: potvrdila se skutečně informace, kterou pracovníci střediska od matky dostali.) Zároveň se ukázalo, jak silné a úderné je jádro agresorů, kdo je obětí apod. Děti doznaly psychickou i fyzickou šikanou. Na druhou stranu však společně tvrdily, že si za to oběť může sama, protože si to zaslouží už tím, jak vypadá a jak ostatní provokuje. Je divnej, jinej...

V další části použiji jen výčet toho, co pracovníci objevili během třech společných sezení ve třídě i mimo ni:

- _každodenní zastávka při cestě do školy ve křoví, kde už na mě čekali – následovalo bití, kopance, posléze moje poděkování za každodenní rituál,
- _agresori mě přivázali za ruce a nohy ke stromu: „Pojďte si kopnout, je to zadarmo!“ (hrůzné je, že v těchto okamžicích se přidávala i děvčata),
- _sádrový krunýř – spolužák mě hodil na radiátor se slovy: „Neprovokuj!“,
- _pálení cigaretami: „Drž, ať vidíme kolik vydržíš!“,
- _„rehabilitace“ mé zlomené ruky: tzv. „léčení“ agresory,
- _můj každodenní slib agresorům: „Pokud kecneš, dostaneš ještě víc!“

Z hlediska pedagogického sboru:

- _Uspořádání lavic ve třídě. Možná si vzpomenete na „oslovské lavice“. Má lavice byla postavena bokem ke katedře. Učitel na mě nikdy nemohl vidět, ale spolužáci viděli dobře. Cokoliv jsem udělal, vždy si mysleli, že je to namířené proti nim. A tak jsem dostával opravdu každý den. Zvykl jsem si.
- _Agresori měli velmi dobrý prospěch, a tak je často učitelé chválili a preferovali před ostatními. Negativně mluvili vždy jen o mně a ještě někdy použili i mou matku.

Byla to doba velké bolesti a hlavně mě trápil pohled na matku, která mi chtěla pomoci, ale nevěděla jak. Už jsem se jí tolik nesvěřoval, aby se netrápila; styděl jsem se, že se neumím bránit, že neumím na akce svých spolužáků adekvátně reagovat. Nabýval jsem přesvědčení, že jsem opravdu jiný a zasloužím si, aby se okolí ke mně tímto způsobem chovalo.

Jednoho dne jsem přece jenom našel řešení pro nás pro oba (pro matku a sebe). Bátl jsem se spolužáků čím dál více, stahoval se víc do sebe, měl strach z okolí, nikomu jsem nevěřil. Ve škole mi dávali jasně najevo, že si za všechno mohu sám. Ze závěrů šetření pracovníků střediska výchovné péče si škola nic nedělala a už vůbec se neřídila jejich doporučením. O nějaké mé ochraně před napadáním agresory nemůže být ani řeč. Rozhodl jsem se, že skočím z okna svého dětského pokoje. Skočím a nebudu muset do školy, k těm, co mi stále ubližují. Když nebudu já, najdou si někoho jiného! Byl jsem rozhodnutý, že skočím. Nejdůležitější v této době pro mě byl ženský hlas, který nic nesliboval, ale řekl pro mě důležitou větu: „Jirko, slez z okna, nemusíš do školy, udělám všechno proto, abych ti pomohla. Pamatuješ si na mě, jsem ze střediska.“ Určitou dobu jsem opravdu do školy nechodil. Docházel jsem do střediska výchovné péče, kde jsem prošel mnoha terapiemi. Po nějakém čase ale přišla realita: „Musíš chodit do školy. Myslíme si, že jsi připraven. Legislativa stanoví, že je povinností pro každého devítiletá školní docházka.“ Víím, že tehdy byl velký problém najít školu, kde by učitelé měli se šikanou alespoň nějaké zkušenosti. Požadavky na vyhledání nové školy byly:

- _malý počet žáků ve třídě,
- _učitelé znalí problémů kolem šikanování,
- _existující možnost spolupráce se školním psychologem...

Ředitelka jedné školy mě na žádost školského úřadu přijala. Přivítali mě na tuto školu slovy: „Tak tebe prý děcka šikanovala. A prý si často stěžuješ matce.“ Učitelé jakoby na mě cíhali, co udělám dobře či špatně, jak se budu projevovat. Velmi brzy mi udělili ředitelskou důtku. Důvod byl: je vulgární, nosí cigarety a kouří. To souhlasilo, ale cigarety jsem nosil, abych získal nové kamarády. Zajímavé bylo, že když mě pár kluků napadlo, nepotrestali nikoho. Vysvětlením pro pedagogy bylo, že šlo o legraci.

Znovu jsem se uzavřel a na doporučení klinického psychologa a pracovníků střediska výchovné péče jsem byl osvobozen od docházení do školy. Byla mi zajištěna individuální výuka. Odpoledne jsem pravidelně docházel na terapie do střediska. Celý rok jsem pracoval naprosto v pohodě, bez jakýchkoliv problémů. Dokončil jsem devátou třídu s velmi dobrým prospěchem, průměr 1,2.

Přihlásil jsem se na zahradnickou školu, ale nebyl jsem v prvním kole přijat. Nastoupil jsem tedy na Střední odborné učiliště v Brně, obor prodavač smíšeného zboží. Školní psycholog se po upozornění mé matky spojil s pracovníky střediska výchovné péče. Přiznal však, že mnoho zkušeností s problematikou šikany nemá.

Paradoxem se stalo zjištění, že do stejné třídy jako já, chodí i agresor z mé původní třídy na základní škole. Na okolí, jak později pedagogové sami přiznali, jsme působili jako dva nerozluční kamarádi. Nikdo netušil, jaké to mezi námi doopravdy je. Jediná moje matka neustále apelovala na školního psychologa a na celý pedagogický sbor, že umístění nás obou do jedné třídy je vážný problém. Nikdo se ale situací nezaobíral.

Na jedné straně jsem byl rád, že chodím do třídy s někým koho znám, ale na straně druhé jsem se bál, že se vrátí všechno, co jsem již jednou prožil. A tak jsem se svého „kamaráda“ držel co nejvíce. A přišlo přesně to, co jsem předvídal: posmívání, zesměšňování, vyhrožování a objevil se opět můj STRACH.

Jednoho dne zavolali matce ze školy, že jsem na praxi nablokoval na pokladně víc peněz než jsem měl. Tím jsem se dopustil závažného přestupku a měl jsem být ze školy okamžitě vyloučen. Řekl jsem, jak to bylo. Ukázal jsem také na svém mobilním telefonu, že jsem obdržel textovou zprávu: „Nablokuj alespoň 5.000 Kč nebo uvidíš, co bude. Tentokrát nepříjdu sám...!“ Jednoznačně jsem byl k tomuto činu nátlakem donucen, ale stejně mi nikdo nevěřil.

Při konfrontaci s mým „kamarádem“ jsem po celou dobu mlčel a poslouchal ho, jak říká, že jsem si všechno vymyslel, že on se mnou nemá nic společného. Moje matka se snažila vše vysvětlit, ale rozhodnutí pedagogického sboru již neovlivnila. Musel jsem školu okamžitě opustit. Matka se pokusila znovu vyhledat pomoc. V zoufalství se opět spojila s pracovníky střediska výchovné péče. Znovu pro mě hledali školu. Přešel jsem na další Střední odborné učiliště v Brně. Ředitel a školní psycholožka byli seznámeni s mojí anamnézou. Za chvíli celá škola věděla, kdo jsem a proč přestupuji. Matka po této zkušenosti nechtěla, abych do této školy vůbec nastupoval. Nastoupil jsem a vydržel celého půl roku. Podařilo se mi ukončit první ročník a opět jsem byl ze školy „odejit“. Člověk má značku „oběti“ již napořád. Je věrná, jde s ním celý život!

Střední školu jsem chtěl za každou cenu dokončit, a tak jsme našli další střední odbornou školu, tentokrát v okrese Brno-venkov. Pracovník z vedení této školy psal diplomovou práci na téma šikana. Alespoň jeden osvědčený člověk v této problematice. Přijali mě bez problémů.

Hned po nástupu jsem se dostal do konfliktu s třídní učitelkou, která mi začala vyhrožovat, že mě stejně ve II. pololetí nechá propadnout. Na lyžařském výcviku mě opět spolužáci napadali, zničili mi wolkmana, provolali kredit na mobilním telefonu, brali mi jídlo, posílali mě do výčepu pro různé věci, které jsem jim musel platit, poznal jsem také jaké to je, když na povel štěkám, zvedám nohu a znázorňuji psa, tedy „vořecha“, který musí udělat svou potřebu apod. Vedoucí výcviku (právě onen „osvědčený“ pracovník) o této situaci vůbec nevěděl. Podařilo se mi poslat SMS (volání o pomoc) z cizího mobilu pracovníci střediska. Nevím, co tenkrát udělala, ale na horách to tím skončilo. Po návratu do školy mi bylo jasné, že už všichni vědí, co se na horách stalo. A pak vše dostalo rychlý spád. Dokázali mi, že vina je na mé straně. O volné hodině jsem byl přistižen, jak kouřím před školou, bylo nás tam víc, ale pro mě škola měla řešení. Navrhli mi podmíněčné vyloučení.

Až do této doby jsem neměl žádné kamarády. Nepoznal jsem pravé přátelství. A to mi „pomohlo“ k tomu, že jsem se dostal do party. Už jsem měl dost potup, příkoří, která na mně byla páchána, dost jsem měl dospěláckých pletich i toho, jak mě okolí zneužívalo. Našel jsem kamarády úplně náhodou. Byli to kluci z naší ulice a měli pověst největších „rváčů“. Všichni se jich báli. Přijali mě mezi sebe. Ze začátku jsem byl rád, že mám někoho, kdo se mě zastane. Matka tomuto přátelství nebyla nakloněna, nejprve křičela, dávala mi zákazy, potom plakala, jen aby mi zabránila se s nimi stýkat. Nereagoval jsem. Pamatuji si, že pro mě chodili, abych šel ven. Ze začátku to bylo fajn, ale později mi začali vadit. Postupem času jsem z tohoto „kamarádství“ procítil. Naváděli mě k různým podvodům a krádežím. Bál jsem se. Vždycky jsem to udělal. Byl jsem sám ze sebe nešťastný, ale byli to přece mí kamarádi.

O letních prázdninách jsem se přihlásil na brigádu, abych vše odčinil. Pracoval jsem v dílně, kde se stříhal plech do různých velikostí. Bylo to hodně náročné, měl jsem pořezané ruce, vstával o půl páté, pracoval i přes čas. Mistr si mě velmi chválil, neměl jsem tu vůbec žádné problémy. Konečně na mě matka slyšela i chválu. Za vydělané peníze jsem jí koupil mobilní telefon.

Také jsem se chtěl přestat stýkat s partou. Všude mě však vyhledávali, napadali mě cestou domů, napadali i mou mladší sestru. K matce často měli různé vulgární průpovídky. Několikrát volala policii, ale ta pouze konstatovala, že jsou to hloupé klukoviny.

Matka usoudila, že už v těchto podmínkách není možné nadále žít a rozhodla se náš byt vyměnit a najít školu mimo Brno. Před začátkem školního roku jsme se přestěhovali a já nastoupil do třetího ročníku Středního odbor-

ného učiliště v okrese Blansko. Nikdo mě tu neznal. Dostal jsem se i na jiný obor, a to kuchař. Vždycky jsem si to přál. Měl jsem možnost udělat i zkoušky na číšníka. Začínali jsme úplně znovu. Byl klid, kolektiv tu byl malý a žáci mě přijali mezi sebe. Vedl jsem si dobře, což se odráželo i na velmi dobrých výsledcích. Až... si mě zase našli. Kdo? Parta, jejíž součástí jsem býval. Zjistili si novou adresu a počkali si na mě. Byl jsem přinucen projít přijímacím rituálem, který jsem kdysi nesložil. Ukázali mi tramvajový můstek, na kterém stáli chlapec a dívka. Můj úkol byl předpadnout dívku, vzít batoh a utéct. Nevím, jak jsem to tenkrát mohl udělat. Ještě ten den, jako jediný, jsem se ocitl ve vyšetřovací vazbě. Viník byl jasný. Já a můj strach.

Parta celou akci zhodnotila jako velmi zdařilou a já byl pochválen. Snažil jsem se jim vyhýbat, chodíval jsem domů křovím, střídal jsem cesty, aby mě nemohli sledovat. Našli si mě. Tenkrát jsem vylepoval se sestrou letáky po Brně s pozváním na školní turnaj ve florbale. Bylo to v rámci projektu „Stop drogám“. Celou akci jsem vymyslel a sám zorganizoval. K mému údivu mnoho lidí nepřišlo, ale „má“ parta z Brna přijela celá. Na jedné straně mě potěšilo, že třeba nejsou tak špatní, když si přijdou zahrát. Posléze jsem zjistil, že parta přijela s jiným úmyslem než si zasportovat. V době, kdy jsem na hřišti hrál, vykradli mým spolužákům šatny. Pamatuji si, že ředitelství svolalo pedagogickou radu, aby rozhodlo, co se mnou. Vždyť jsem to všechno vymyslel a kdoví, zdali jsem ty „dacany“ nepozval sám, zdali jsme nebyli domluveni. Závěrem mi odhlasovali trojku z chování. Přestal jsem věřit na jakoukoliv spravedlnost. Rezignoval jsem...“

**Jirka začal krást doma. Matka už nemohla dál a podala na syna trestní oznámení.
V současné době je Jirka ve vazbě.**

„Můj příběh nemá zdaleka konec. Málokdo pochopí, co všechno jsem se svojí rodinou prožil a co v současné době prožívám já, matka a moje mladší sestra. Nejhorší na tom je, že mi nikdo nevěří, jak závažný je tento problém a jaký má katastrofální dopad. Moje osobnost se změnila natolik, že okolí nechápe mé reakce ani mé chování. Stále mi probíhá hlavou: „Dost jste se mi naubližovali, teď vám vrátím to, co jste mi po celou dobu dělali!“ Mnozí z vás mě odsoudí, ale věřte, často jsem chtěl začít úplně znovu, ale jako „slušný“ jsem dosud neměl v tomto světě šanci.“

Jeden příběh, jedno číslo v mnoha statistikách. Časový horizont – 18 let. Představuje téměř jednu generaci. Lidská tragédie a zcela změněná osobnost. Z nadaného dítěte se stal mladý muž-vězeň. Právní nástroje, jak agresora potrestat, se mohou lišit podle různých situací, ve kterých se bude oběť šikany nacházet. Prvním místem, kam se můžeme obrátit je škola. Ta má zajistit prevenci a následnou ochranu před šikanou. Školy a jejich pracovníci však mnohdy existenci šikany včas nerozpoznají a snaží se zbavit odpovědnosti. Na školách neexistuje odborná a metodická příprava učitelů v této problematice. Agresivita dětí a mládeže překročila hranici, kdy je možné nad ní mávnout rukou. Tam, kde k šikaně dochází, je traumatizována skupina dětí. Přehlížením a nečinností vůči ubližování bezbranným jedincům se učí tolerovat bezpráví, které má často charakter trestné činnosti. Dnešní děti žijí ve společnosti, kde se solidarita se slabými stává prázdným pojmem a slušný člověk rovná se hloupý člověk.

Závěrem bych vás chtěla oslovit větou: „Nestrkejme hlavu do písku, je tu vážný problém, pojďme ho aktivně řešit!“